

„Пошто Краљевска српска влада није дала задовољавајући одговор на ноту, коју јој је предао аустроугарски посланик у Београду, 23. јула 1914. године, царско краљевска влада налази за потребно да сама да задовољење својим правима и интересима и да ради тога прибегне оружаног сили. Аустроугарска сматра, дакле да се од овога тренутка налази у ратном стању са Србијом (у потпису министар спољних послова Аустроугарске гроф Бертолд).”

Хронологија – од Сарајевског атентата до почетка великог рата

28. јун 1914. Сарајевски атентат, убиство престолонаследника Франца Фердинанда и његове жене Софије у Сарајеву. Убиство је извршио Гарило Принцип, припадник организације „Млада Босна”

3. јул 1914. Сахрана Франца Фердинанда и његове жене Софије у Бечу

5. јул 1914. гроф Хојос, саветник грофа Бертолда, аустроугарског министра спољних послова, одлази у Берлин и добија подршку немачког цара и владе за „оштар курс” и рат против Србије

7. јул 1914. На министарском заседању (седници владе) у Бечу донета одлука да се Србији поводом атентата упути депеша са оштрим и тешко прихватљивим захтевима

14. јул 1914. После саветовања са царем Францом Јозефом на састанку у Бад Ишљу донета одлука да захтеви Србији буду у форми ултиматума

23. јул 1914. Барон Гизл, аустроугарски посланик у Београду, предаје у 18 часова српској влади ултиматум, са захтевима у десет тачака и захтева да се на њега одговори у року од 48 сати

25. јул 1914. Бившесатни састанак српске владе, после којег

Никола Пашић и Стојан Протић, око 17.30 часова завршавају писање српског одговора.

Пашић, потом одговор односи барону Гизлу, који га проглашава нераздовољајућим и напушта Београд

Депешу овог садржаја објавила је „Политика” на првој страни свог ванредног издања од уторка 28. (15. по јулијанском календару) јула 1914. године.

Аустроугарска објава рата је иначе стигла на начин на који никада раније једна земља није објавила рат другој – поштом, тако да су је сви могли прочитати. Никола Пашић, председник српске владе и министар иностраних послова, примио ју је у нишком хотелу „Европа”, док је ручао. Поштар који му је уручио ратну објаву касније је посведочио да су прве Пашићеве речи биле: „Аустроугарска нам је објавила рат. Наша ствар је праведна, Бог ће нам помоћи.”

Због необичног начина на који је стигла аустроугарска депеша многи, у првом тренутку нису поверовали у њену аутентичност. Ово тим пре што се становништво, мада је знало да је рат на помолу, и даље потајно надало да до оружаног обрачуна неће доћи. Зато је наслов ванредног, бесплатног издања „Политике” од 28. јула, објављен преко целе стране гласио „Рат није објављен”. Нажалост, још истог дана показало се да је депеша која је стигла из Беча – истинита. Аустријски монитори (ратни бродови) отпочели су 28. јула увече бомбардовање Београда које је без престанка трајало наредних седам дана. То бомбардовање било је увод у рат, највећи које је човечанство до тада видело...

Шта је претходило овој објави рата у, како се тада веровало, „веку мира и напретка”. Као што је „Политика” већ писала, аустроугарска влада је, добивши помоћ и подршку Немачке која је желела да Сарајевски атентат искористи као повод за почетак рата, још 7. јула на заседању министарског савета (владе) донела одлуку да Србији упути депешу са тешко прихватљивим захтевима. Седам дана касније – 14. јула, на састанку у Бад Ишлију донета је одлука да она буде у форми ултиматума. Ове активности пратила је жестока политичка и медијска пропаганда која је имала циљ да Србију и њену владу оптужи за главног кривца и подстрекача Сарајевског атентата.

Коначно, када је добијена сагласност свих унутрашњих фактора и са аустријске и са угарске стране за рат, и када су се, како се веровало, стекли повољни међународни услови (француски председник је тек био испловио из Санкт Петербурга), аустроугарски посланик у Београду, уручио је 23. јула ултиматум српској влади.

„Јуче, по подне око 6 часова аустријски посланик барон Гизл предао је заступнику министарства спољних послова господину Пачуу ноту аустријске владе. Предајући ноту барон Гизл је тражио да се на њу одговори у што краћем року... Аустроугарска је оставила кратак рок за одговор на ноту. Она тражи да се Србија у року од 48 сати изјасни пристаје ли да испуни аустроугарске захтеве или не”, објавила је „Политика” у броју од 24. (11.) јула 1914. године.

Још у истом броју читаоци „Политике” могли су да сазнају који све захтеви стоје у ултиматуму, а они су поновљени и сутрадан 25. (12) јула, преко целе прве стране. Углавном, Аустроугарска је од Србије у десет тачака, поред осталог, тражила да угуши сваку публикацију и распусти свако удружење на које се макар и сумња да агитују против ње, да из истих разлога, из државне службе уклони већи број официра и службеника, да ухапси мајора Војислава Танкосића и чиновника Милана Цигановића, за које се веровало да су директно умешани у атентат, распусти и замени граничне органе, као и да о свим својим активностима редовно обавештава Аустроугарску. Посебно су оштре биле тачке пет и шест у којима се тражило да у истрагама против лица осумњиченим за атентат учествују судски и полицијски органи Аустроугарске. Зато је сер Едвард Греј, шеф британске дипломатије, читајући ултиматум аустроугарском посланику у Лондону Мансдорфу рекао да је то најужаснији документ који је једна држава икада упутила другој држави.

Србија, која је тек била изашла из Балканских ратова желела је да избегне сукоб са далеко већим и војно надмоћнијим суседом. Никола Пашић се хитно вратио у Београд, одржане су консултације са владом, опозицијом, краљем Петром, престолонаследником

Александром, представницима пријатељских земаља... Заједнички је закључено да „Влада Краљевине Србије треба да наступи онако како диктирају интереси државе, трудећи се истовремено да очува њено достојанство”, пренела је „Политика” 25. (12) јула.

Тога дана одржан је вишесатни састанак владе, на којем је договорена коначна верзија одговора на ултиматум. Он је био крајње попустљив – Србија је, желећи да спречи избијање рата прихватила све захтеве осим оних из тачке шест, да истрагу о атентату у Србији воде аустроугарски органи, али је и код те тачке показала спремност на договор, односно проналазак решења који би био у складу са међународним правом. Одговор је састављен тек у 17.30, пола сата пре истека ултиматума и однесен у зграду аустроугарског посланства: „Пашић је сео у кола и наредио да се вози у аустроугарско посланство. Узбуђен посланик Гизл примио је г. Пашића који је рекао да доноси ноту српске владе, као одговор на ноту Аустроугарске. Одмах затим Пашић је саопштио посланику садржину српске ноте. Чувши тај одговор аустроугарски посланик је изјавио да је незадовољавајући и да оглашава да су дипломатски односи Србије и Аустроугарске прекинути због чега он одмах напушта Београд и српску територију. Цела та посета није трајала ни десет минута...”, објавила је „Политика” у броју од недеље 26. (13) јула 1914. године.

Чим је Пашић отишао, Гизл је сео у једну од три кочије у које је било спаковано целокупно аустроугарско посланство, одвезао се ка пристаништу и пребацио се у Земун. Тако је дипломатија завршила мисију и, у наредне четири године препустила је сили оружја. Велика војна, највећа коју је свет до тада видео, која ће у наредне четири године Србији донети победу, али и однети велики број живота – могла је да почне.

У Београду мирно, све више војника на улицама

Осим о судбоносним догађајима „Политика” је, тих дана била и верни пратилац свеопште ситуације у Београду, расположења људи, променама које су новонастали догађаји донели у њихов живот, „одбројавању” пред рат. Судећи по тим чланцима, Београд је и ове догађаје дочекао мирно и достојанствено, као и много пута у својој историји: „Јуче је био један од најинтересантнијих и најзначајнијих дана у Београду. Свестан озбиљности ситуације, Београд је остао достојанствен, трезвен и присебан. Иако су целог дана стизале, једна за другом вести о великим војним гомилањима на северној граници Србије и о силној војсци у Земуну, Београд је остао миран и свестан онога шта има да се ради и како да се поступа”, пренела је „Политика”, 25 јула. Сутрадан, када је постало још јасније да је земља пред ратом, „Политика” је известила: „Иако мобилизација званично није била

објављена ипак се цео Београд одједном осетио на ратној нози. Војни обвезници узмудвали су се да нађу шта им треба па да хватају прве возове. Одједном на улицама су се виделе масе униформи. Поновиле су се слике из септембра 1912.”

Јован Гајић

(Политика)